

Universitetsbiblioteket i Fiolstræde lukker

Af Carsten Bach-Nielsen

Fiolstræde var i min barndom en udpræget marskandiser- og antikvitets-handlergade, hvor især kobbertøj var ophængt uden for forretningerne. Der var frimærkehandlere og antikvarboghandlere – og så det moderne hus, hvori Daells Varehus lå.

Carsten Bach-Nielsen
Lektor, fagreferent ved Det teologiske
Fakultets Bibliotek, AU
CBN@teo.au.dk

Lige i forlængelse af denne 30'ernes modernisme lå og ligger et mærkeligt hus, der egentlig ville passe bedre ind i gadebilledet i Verona i Norditalien: Universitetsbiblioteket. Gennem vinduerne, der er så høje som en kirkes, kan man titte ind til fyrretræshylderne – og måske få et glimt af jernkonstruktionerne, der bærer det hele. Det er et romantisk hus, der udadtil skilter med sin historicistiske pyntelighed – og samtidig har den ærlighed, som jern og fyrretræ især udtrykte i den tyske romantik.

Universitetsbiblioteket er som arkitektur et banebrydende bygningsværk i Danmark. Det blev tegnet af Johan Daniel Herholdt i 1855-61, der nok er mest kendt for sin nationalbanksbygning, der for længst har givet plads for den sene Arne Jacobsen. Her tog Herholdt udgangspunkt i det florentinske palads, da Firenze netop var penge- og bankvæsenets oprindelsesby. Universitetsbiblioteket er langt mere sprælsk, for med det introduceredes den frie europæiske historicisme i Danmark. Ser man på de store pudsede flader på C.F. Hansens nyklassicistiske Vor Frue Kirke lige overfor, er forskellen til Herholdts hus slående, for her er tale om et meget stoffligt murstenshus. Det er et hus, der er digtet af en arkitekt – med forbilleder i det store udvalg af europæiske arkitekturforbilleder. Herholdt havde på rejser tegnet skitser af Veronas middelalderkirker, og dem lagde han til grund for dette hus, der netop skulle rumme en historisk bogsamling med rødder i middelalderen. Huset signalerer europæisk ælde med et touch af klosterbyggeri, det vil altså også sige et hus, der var beregnet til opbevaring gamle manuskripter og bøger – europæisk kulturarv. Nu

er klosterkirker som sådan jo ikke beregnet til at rumme bogsamlinger, så Herholdt måtte tænke i nye baner. I Paris fandtes et moderne bibliotek, Ste. Geneviève, der var indrettet med brug af støbejern – et materiale, man bestemt ikke brugte i middelalderen. Men det var nyttigt på grund af bæreevnen. Man kunne bygge slankt og lyst med jernkonstruktioner. Gulve kunne laves som gitre, der tillod lyset at trænge igennem etageadskillelserne. Denne nye konstruktionsmetode greb Herholdt og omplantede den til biblioteket i København. Bygningen er rammende blevet kaldt en katedral. For der er frit udsyn gennem hele bygningen og fra gulv til hvælv. Rækkerne af slanke jernsøjler bærer et galleri, der løber hele bygningen rundt. Som i enhver ordentlig middelalderkirke afsluttes rummet af et rosettevindue ud mod Krystalgade. Denne facade er bygningens fineste. Facaden mod Frue Plads virker lidt mere forstyrret, da der her er bygget en lavere bygning til. Den var bestemt til at skulle rumme Universitetsarkivet.

Det er for nylig blevet meddelt, at biblioteksvirksomheden ophører i dette fine hus. De studerende menes ikke længere at have deres gang omkring Frue Plads. Masseuniversitetet ekspanderer og flytter til nye adresser på det gamle Kommunehospital ved Søerne og på Amager – og der skal bøgerne naturligvis være. Men at bøgerne flytter med universitetet, lærerne, forskerne og studenterne er slet ikke noget nyt. Universitetsbiblioteket er talrige gange splittet op og dele af bogbestanden flyttet adskillige gange før.

Universitetsbiblioteket er Københavns ældste bibliotek. Det skylder Christian III sin oprettelse. I 1537, i kølvandet på reformationen, bød kongen nemlig, at der skulle indsamles bøger fra landets gejstlige stifter. I 1554 tilgik hele Voer Klosters bogsamling det nyoprettede universitetsbibliotek. Christian IV gik altid med store byggeprojekter; et af dem var at skabe et helt nyt videnskabs- og fromhedskompleks, nemlig universitetskirken Trinitatis med observatorium i Runde Tårn og universitetsbibliotek i en etage over kirkeskibets hvælvinger. Byggeriet udførtes, og biblioteket kunne tages i brug i 1657. Frederik III fuldførte lærdomskomplekset ved at beordre en række runestene sendt til København, hvor de skulle opstilles rundt om tårnet og på Trinitatis Kirkegård. Her lå altså Universitetsbiblioteket frem til 1728, da det hele gik op i luer under Københavns brand. Stort set kun det, der var udlånt til folk, hvis huse ikke brændte, blev reddet. Det betød dog, at en god del håndskrifter, der var udlånt, faktisk blev reddet.

Universitetsbiblioteket kunne i og for sig med rimelighed have været genetableret et andet sted, men Frederik IV ønskede ikke at ændre på sine forgængeres beslutning – og forlangte, at biblioteket fortsat skulle være over Trinitatis Kirke. Kongen fulgte denne befaling op ved at skænke biblioteket en stor samling dubletter fra forskellige biblioteker. Bibliotekets fundats sikrede det en rimelig indtægt af de lønmidler, der ikke kom til udbetaling, medens professorstillinger var ubesatte. I den åbenlyse nødsituation trådte imidlertid også private til og donerede store samlinger

Huset signalerer europæisk ælde med et touch af klosterbyggeri, det vil altså også sige et hus, der var beregnet til opbevaring gamle manuskripter og bøger – europæisk kulturarv.

Det er for nylig blevet meddelt, at biblioteksvirksomheden ophører i dette fine hus.

af bøger og håndskrifter til det nye bibliotek. Af stor vigtighed var Arni Magnussons donation af norrøne håndskrifter, ”*De islandske håndskrifter*”, der i 1884 udskiltes ved oprettelsen af den Arnamagnæanske Samling. Christian Rantzau, der var vicestatholder i Norge, donerede vigtige håndskrifter, der gik tilbage til historikeren Arild Hvidtfeldt og rummede dele af biblioteket fra Herridsvad Kloster i Skåne. Andre rigfolk og samlere åbnede deres biblioteker til brug for forskerne, og det førte til, at universitetets bibliotek nok lå på loftet af Trinitatis, men var suppleret af en lang række spredte biblioteker rundt om i byen.

Hvad håndskriftssamlingen angår, suppleredes den ganske betydeligt med såvel Rantzaus donation som af Fr. Rostgaards samling. Denne var dog delvist afhændet til grev Danneskiold-Samsøe, ved hvis død, Det kongelige Bibliotek erhvervede meget vigtige middelalderlige bøger og diplomer. Rostgaard døde i 1745, og hans samling af manuskripter af 1600-tallets digtere, såsom Kingo og Bording, indgik i Universitetsbiblioteket. Den samling, der dog satte universitetsbiblioteket på verdenskortet, var sprogforskeren Rasmus Rasks samling af persiske håndskrifter, der blev hjembragt i 1823. Den suppleredes af dygtige orientaler i løbet af århundredet, og er i dag en af Det kongelige Biblioteks store skatte.

Biblioteket voksede altså eksplosivt, samtidig med at det spredtes rundt om i byen. Skulle der bringes samling på bog- og håndskriftsmasserne, stod to muligheder åbne. Enten at overføre alle Universitetets bøger til Det kongelige Bibliotek eller at bygge et nyt hus.

Det var den sidste løsning, man valgte i 1850'erne. Universitetsbiblioteket åbnede i

1861 i den nye bygning i Fiolstræde. Det skulle betjene universitetets lærere og studerende, men havde også en begrænset virksomhed over for det almindelige publikum. Allerede 50 år efter indflytningen var huset blevet for lille til sit formål. I 1926 defineredes det som et orienterings- og studiebibliotek og som hovedbibliotek for humaniora, teologi og samfundsvidenskab. Naturvidenskabsfagene og medicin flyttede ud i Universitetsparken og tog bøgerne med til den nye 2. afdeling af Universitetsbiblioteket. Siden 1928 afgav Universitetsbiblioteket hele sin håndskriftssamling og betragtelige dele af bogbestanden til Det Kongelige Bibliotek. En mindre del af bøgerne gik til Statsbiblioteket i Århus. Til gengæld herfor modtog Universitetsbiblioteket Det kongelige Biblioteks meget betydelige og gamle samling af naturvidenskabelig litteratur. Universitetsarkivet flyttedes af pladshensyn til Rigsarkivet.

Disse manøvrer tog en del af presset af biblioteket i Fiolstræde, hvor man nu i 1959 gik i gang med at restaurere huset, der gennem årene var blevet skæmmet af tilbygninger og nødløsninger – såsom interimistiske jernbroer hen over hovedhallen. Bygningen blev fredet i klasse A. Nu kom biblioteket til at fungere som læsesal for provinsaviser. Fra 1969 tog man fat på at opbygge nye specialbiblioteker ude på universitetets institutter. Denne udflytning var en realitet i 1979. Når de studerende eksempelvis var på Amager, skulle bøgerne naturligvis også være til rådighed der. Det var Universitetsbiblioteket, der administrerede ordningen. Den endelige fusion med Det Kongelige Bibliotek gennemførtes i 1989, hvorved de to bibliotekers bogsamlinger og kataloger flettedes sammen. Med bygningen af det nye Kongelige Bibliotek blev der i virkelig-

heden skabt noget helt nyt. Grundstammen og oprindelsen af KB er principielt kongens private, af prestigeårsager skabte, bogsamling, der med tiden udviklede sig til et lærdomsbibliotek, mens universitetets fra gammel tid havde karakter af at være nationens, konservatorers, videnskabsfolkernes og granskernes bibliotek. Dette skel var gennem tiden langsomt blevet udvisket, og nu var der intet til hinder for at skabe et helt nyt universitetsbibliotek for såvel forskere og studerende som den almindelige offentlighed. Det gav derfor ikke rigtig mening at opretholde resterne af det gamle bibliotek i Fiolstræde. Så afviklingen har stået på over en lang årrække. På en måde var bygningen af huset i Fiolstræde blot en udskydelse af den centralisering, der måtte komme.

Problemet er så, hvad man skal bruge den smukke, restaurerede og fredede bygning til. Det har universitetet endnu ikke endegyldigt taget stilling til. Universiteterne er plaget af høje huslejepriser, og her er altså mange dyre kvadratmeter. Det kunne være fristende at leje bygningen ud til kommercielle formål, lave en kaffedralet ud af den forhenværende bogkatedral, men det går nok ikke. Tanken om at indrette det til studiemiljø for specialeskrivende studenter går på en måde stik mod hele begrundelsen for lukningen. Det ville forudsætte, at de studerende skulle tilbage i byen og acceptere den lange afstand til de bøger, de har brug for. Men man ville dog nok kunne forestille sig, at det kunne opfattes som et privilegium at sidde i Fiolstræde til den dæmpede lyd af byen udenfor. Man kan komme langt med sin computer, skønt det bogløse samfund endnu ikke er en realitet. Hvad man end vælger, må man håbe, at det bliver velovervejet. Bygningen er et historiefyldt, arkitektonisk hovedværk, der fortjener at blive anvendt med stor varsomhed.